

מכות דף י'

שש ערים קולטות גם שלא לדעת וארבעים ושתים רק לדעת עיר?" אמר אביי, השש הללו קולטות בין לדעת, שברח שם לדעת קליטה, בין שלא לדעת, שלא היה יודע שהיא קולטת. אבל הארבעים ושתים קולטות, רק אם ברח לשם לדעת.

חברון וקדש הם ערי מקלט שואלת הגמרא, האם חברון עיר מקלט, והרי נאמר "וַיָּתֵנוּ לְכָלֵב אֶת חֶבְרוֹן כְּאֶשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה"? אמר אביי, שהכפרים והחצירים, הסמוכים לה ונקראות על שמה, נתנו לכלב, שכך נאמר "וְאֵת שִׁדְּהָ הָעִיר וְאֵת חֲצִירֶיהָ נָתַנוּ לְכָלֵב וכו'". שואלת הגמרא, האם קדש היא עיר מקלט, הרי נאמר "וְעַרְי מִבְּצָר הַצְּדִים צָר וְחֻמַּת רֶקֶת וְכִנְרֶת". ושנינו, ערים שאת ערי המקלט, אין לא טירין קטנים⁹⁴, ולא כרכים גדולים⁹⁵, אלא עיירות בינוניות! אמר רב יוסף, שהיו שתי ערים שנקראו קדש. רב אשי מתרץ, שכמו שיש עיר בשם סליקום, והיא עיר מבצר, ויש כפר סמוך לה הנקרא אקרא דסליקום, כך היתה עיר בינונית סמוכה לקדש.

ונס להרים האלה וחי למדנו, ערים הללו אין עושין אותן לא טירין קטנים, ולא כרכין גדולים, אלא עיירות בינוניות. ואין מושיבין אותן אלא במקום מים, ואם אין שם מים, כשנפלו בגורל בימי יהושע, מביאין להם מים מן הנהרות הרחוקים. ואין מושיבין אותן אלא במקום שוק, ואין מושיבין אותן אלא במקום שיהיו כפרים ויישוב סמוכים להם, נתמעטו אוכלוסייה מוסיפין עליהן, נתמעטו דיוריהן מביאין להם כהנים לויים וישראלים. ואין מוכרין בהן לא כלי זיין⁹⁶, ולא כלי מצודה⁹⁷, דברי רבי נחמיה, וחכמים מתירין. ושזין שאין פורסין בתוכן מצודות, ואין מפשילין לתוכן חבלים, כדי שלא תהא רגל גואל הדם מצויה שם.

צריך לתקן לרוצח בשגגה כל דבר הנצרך לו אמר רבי יצחק, שלומדים שצריך לתקן לרוצחים, כל דבר שצריכים לו, מהנאמר "ונס אל אחת מן הערים האל וחי", עשה לו הכל כדי שיוכל לחיות. שנינו תלמיד שגלה, מגלין רבו עמו, שנאמר "וחי" עשה לו הכל כדי שיוכל לחיות. אמר רבי זעירא, מכאן שלא ישנה אדם לתלמיד שאינו הגון⁹⁸. אמר רבי יוחנן, הרב שגלה מגלין ישיבתו עמו. שואלת הגמרא והרי אמר רבי יוחנן, מנין לדברי תורה שהן קולטין? שנאמר "את

94 לפי שאין מזונות מצויין שם. רש"י.

95 שהכל נקבצים שם תמיד, והיא רגל גואל הדם מצויה שם, ויארוב לו. רש"י.

96 שלא יקנה גואל הדם שם זיין ויהרוג, שאם יביא כלי זיין ממקומו ירגישו בו. רש"י.

97 אף בהם הורגין חיות. רש"י.

98 שלא יביאווהו עונותיו לידי הריגה בשוגג, ויגלה. רש"י.

בצר במדבר" ואחר כך "וזאת התורה"? עונה הגמרא, שכשעוסק בה אינו גולה, אבל כשלא עוסק בה עלול לגלות. ועוד אפשר לומר שהכוונה קולטין ממלאך המות. כפי שהיה עם רב חסדא שישב ולמד בבית רב, ולא יכל שליחו של מלאך המוות להתקרב אליו, כוון שלא פסק מללמוד, עלה וישב על עץ ארוז שהיה שם, נעקר הארוז, השתתק רב חסדא, ויכל לו המלאך.

אמר רבי תנחום בר חנילאי, מפני מה זכה ראובן, שפתח הכתוב בו בערי מקלט תחלה? מפני שהוא פתח בהצלה תחלה, שנאמר "וישמע ראובן ויצילהו מידם". דרש רבי שמלאי את הפסוק "אז יבדיל משה שלש ערים בעבר הירדן מזרחה?" אמר לו הקב"ה למשה, הזרח שמש לרוצחים להכין להם חיותם. ויש שדרשו הזרחת שמש לרוצחים בהבדלה זו, ויפה עשית.

ומי אוהב בהמון לו תבואה דרש רבי סימאי, נאמר: "אֱהָב בֶּסֶף לֹא יִשְׁבַּע בֶּסֶף" זה משה רבינו, שהיה יודע שאין שלש ערים שבעבר הירדן קולטות, עד שלא נבחרו שלש בארץ כנען, ואמר מצוה שבאה לידי אקיימנה. "ומי אֱהָב בְּהֶמוֹן לֹא תִבּוֹאָה" למי נאה ללמד בהמון לדרוש ברבים, מי שכל תבואה שלו, שבקי במקרא במשנה ובהלכות ובאגדות. וזה כדברי רבי אלעזר שדרש "מי ימלל גבורות ה' ישמיע כל תהלתו" למי נאה ללמד גבורות ה' מי שיכול להשמיע כל תהלתו. ורבנן, ויש אומרים שאמר זאת רבה בר מרי, "ומי אֱהָב בְּהֶמוֹן" כל האוהב תלמידי חכמים, לו תבואה התורה מחזרת עליו ועל זרעו, כפי שאומרים העולם, שמי שמרחם ודואג לחכמים, יהיו לו בנים רבנן. והביטו החכמים ברבא בנו של רבה, שהיה אוהב תלמידי חכמים ביותר, והיו לו בנים תלמידי חכמים. ⁹⁹רב אשי אמר, כל האוהב ללמוד בהמון, דהיינו עם חברים רבים, לו תבואה. וזה מה שאמר רבי יוסי ברבי חנינא, על הפסוק "חרב אל הבדים ונאלו", חרב על צוארי שונאיהם של ישראל שיושבין ועוסקין בתורה לבד. ולא עוד אלא שמטפשינן, שהרי כאן כתוב "ונאלו", וכתוב "אשר נואלנו" דהיינו שהשטתנו, ולא עוד אלא שחוטאין, שנאמר "ואשר חטאנו". וכן רואים שחוטאים בכתוב "נואלו שרי צוען" דהיינו שהנואל נשא לחטוא. רבינא אמר, כל האוהב ללמד בהמון שמרבה תלמידים לו תבואה¹⁰⁰, וזהו שאמר רבי, הרבה תורה למדתי מרבתי, ומחברי יותר מהם, ומתלמידי יותר מכולן.

כי טוב לי יום בחצירך דרש רבי יהושע בן לוי, את הכתוב "עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלם" מי גרם לרגלינו שיעמדו במלחמה, שערי ירושלם, שהיו עוסקים בתורה. עוד דרש את הכתוב "שיר המעלות לדוד שמחתי באומרים לי בית ה' נלך"? אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא, ריבונו של

99 סימן אשי ללמוד רבינא ללמד.

100 לפי שעל ידיהם ירבה הפלפול ונותן לב לתרץ קושיותיהם. רש"י.

עולם! שמעתי בני אדם שהיו אומרים, מתי ימות זקן זה, ויבא שלמה בנו, ויבנה בית הבחירה ונעלה לרגל, ושמתתי'. אמר לו הקב"ה "כי טוב יום בחצריך מאלף" טוב לי יום אחד שאתה עוסק בתורה לפני, מאלף עולות שעתיד שלמה בנך להקריב לפני על גבי המזבח.

שנינו¹⁰¹, רבי אליעזר בן יעקב אומר, מקלט היה כתוב על פרשת דרכים, בכל מקום שהיו שני דרכים מפוצלים, כדי שיכיר הרוצח ויפנה לשם. אמר רב כהנא שלומדים זאת מהכתוב "תכין לך הדרך" עשה לך הכנה לדרך.

אין הקב"ה ממציא חטא לאדם רב חמא בר חנינא, כשהיה רוצה לדרוש בפרשת רוצחים היה פותח ואומר את הפסוק "טוב וישר ה' על בן יורה חטאים בדרך" אם לחטאים יורה, קל וחומר לצדיקים. רבי שמעון בן לקיש, כשהיה רוצה לדרוש בפרשת רוצחים, היה פותח בכתוב "ואשר לא צדה והאלהים אנה לידו", וזה שאמר הכתוב "כאשר יאמר משל הקדמוני"¹⁰² מרשעים יצא רשע, דהיינו איך יתכן לומר והאלהים אנה לידו, הרי אין הקב"ה ממציא מכשול לאדם לחטוא? אלא ששני בני אדם שהרגו את הנפש, אחד הרג בשוגג ואחד הרג במזיד, לזה אין עדים, ולזה אין עדים, הקב"ה מזמין לפונדק אחד, זה שהרג במזיד יושב תחת הסולם, וזה שהרג בשוגג יורד בסולם ונפל עליו והרגו ויש עדים, זה שהרג במזיד נהרג, וזה שהרג בשוגג גולה.

בדרך שאדם רוצה לילך אמר רב רב הונא אמר רב הונא, ויש אומרים שאמר רב הונא אמר רבי אלעזר, למדים שבדרך שאדם רוצה לילך בה מוליכים אותו, מן התורה שכתוב: "לא תלך עמהם", ואחר כך כתוב "קום לך אתם". מן הנביאים שכתוב: "אני ה' אלהיך מלמדך להועיל מדריךך בדרך תלך". מן הכתובים שכתוב: "אם ללצים הוא יליץ", בא אדם להתחבר ללצים, אין מעכבין בידו, ולענוים יתן חן.

גואל אדם שמצא את הרוצח אמר רב הונא, רוצח שגלה לעיר מקלט, ומצאו גואל בדרך הדם בדרך בהליכתו והרגו, פטור. אומרת הגמרא, שדרש שהפסוק "וְלוֹ אֵין מְשַׁפֵּט מוֹת" מדבר על גואל הדם שלא יתיירא מבית דין, כי לא יהרגוהו. שואלת הגמרא, הרי שנינו בברייתא, "וְלוֹ אֵין מְשַׁפֵּט מוֹת", ברוצח הכתוב מדבר, שהוא לא היה ראוי למות, כי לא שונא היה ולא הרגו מדעת. שואלת הברייתא, אתה אומר ברוצח או אינו אלא בגואל הדם? ממה שנאמר: "כִּי לֹא שֹׂנֵא הוּא לּוֹ מִתְּמוֹל שְׁלֹשִׁים", רואים שהכתוב מדבר ברוצח. הרי שהכתוב נדרש על הרוצח ולא על גואל הדם? עונה הגמרא, רב הונא למד כמו התנא ששנה "וְלוֹ אֵין מְשַׁפֵּט מוֹת", בגואל הדם הכתוב מדבר. אתה אומר בגואל הדם הכתוב

¹⁰¹ עמוד ב'

¹⁰² משל הקדמוני היא התורה, שהיא משל הקב"ה, שהוא קדמונו של עולם. רש"י.

מדבר, אולי אינו אלא ברוצח? כשהוא אומר "כִּי לֹא שָׁנָא הוּא לֹא מִתְּמוּל שְׁלִשׁוֹס", הרי רוצח אמור שאין לו משפט מות. ומה אני מקיים "וְלֹא אֵין מִשְׁפֵּט מָוֶת"? אלא ודאי שבגואל הדם הכתוב מדבר.

שואלת הגמרא על רב הונא ממה ששנינו במשנה, שמוסרים לו שני תלמידי חכמים, שמא יהרגנו בדרך. ולכאורה הכוונה שיתרו בגואל הדם, שאם יהרג יהרג? מתרצת הגמרא, שלא מתרים בו, אלא אומרים לו כפי ששנינו, "וידברו אליו" דברים הראוים לו, אומרים לו, אל תנהג בו מנהג שופכי דמים, בשגגה בא מעשה לידו. רבי מאיר אומר, שהוא מדבר על ידי עצמו, שנאמר "וְזֶה דְּבַר הָרֹצֵחַ". אמרו לו הרבה דברים שאינם נעשים ע"י האדם, שליחות עושה, נעשים ומתקבלים על ידי הרבה שלוחים.

ההורג במזיד גולה שואלת הגמרא, מדוע אמרה הברייתא שאומרים בשגגה באה לידו, הרי הדבר פשוט, שאילו במזיד הרג וכי היה גולה? מתרצת הגמרא, שאכן היה גולה, כפי שאמר רבי יוסי ברבי יהודה בתחלה אחד שוגג ואחד מזיד מקדימין לערי מקלט, ובית דין שולחין ומביאין אותם משם. מי שנתחייב מיתה הרגוהו, מי שלא נתחייב פטרוהו, מי שנתחייב גלות מחזירין אותו למקומו. רבי אומר, שלא אמר הכתוב שיגלה גם המזיד, אלא הוא טועה וגולה, כיוון שסבור שגם מזיד קולטת, ולימדך הכתוב שיקחוהו משם ויהרגוהו.

האם זקני העיר לעיכובא או למצווה אמר רבי אלעזר, עיר שרובה רוצחים אינה קולטת, שנאמר "ודבר באזני זקני העיר ההיא את דבריו", ולא שהושוו דבריהן לדבריו. ועוד אמר, עיר שאין בה זקנים אינה קולטת, כיוון שכתוב "זקני העיר" ואין כאן. אומרת הגמרא, שנחלקו לגבי עיר שאין בה זקנים, רבי אמי ורבי אסי, אחד אומר, קולטת, ואחד אומר, אינה קולטת. האומר שאינה קולטת דרש שצריך שיתקיים הכתוב "זקני העיר". והאומר שגם כך קולטת, סובר שיש מצוה שיהיו שם זקנים, אבל גם אם אין בה זקנים קולטת.

עיר שאין בה זקנים, בדיון בו סורר ומורה ועגלה ערופה אומרת הגמרא, שרבי אמי ורבי אסי נחלקו בעוד מחלוקת, עיר שאין בה זקנים, אחד אמר, נעשה בה בן סורר ומורה, ואחד אמר, שאין נעשה בה בן סורר ומורה. האומר שאין נעשה בה בן סורר ומורה סובר שהנאמר בו "אל זקני עירו" הוא לעיכובא, והאומר שנעשה בה בן סורר ומורה, סובר שזה רק למצוה בעלמא. ועוד נחלקו לגבי עיר שאין בה זקנים, אחד אומר שמביאה עגלה ערופה, ואחד אומר שאינה מביאה עגלה ערופה. האומר שאינה מביאה עגלה ערופה, סובר שהנאמר "ולקחו זקני העיר

ההיא" לעיכובא, ואין כאן זקנים. והאומר שמביאה עגלה ערופה, סובר שזה רק למצוה בעלמא.

